

AVUKATLIĞIN TÜRKLEŞTİRİLMESİ VE 1924'TE İSTANBUL BAROSU'NDA GERÇEKLEŞEN TASFİYE ÜZERİNE YAŞANAN TARTIŞMALAR

Tasfiyenin kapsamı

3 Nisan 1924'te TBMM'de kabul edilen 460 sayılı Muhamat Kanunu, hukuk düzeninin en önemli aktörlerinden olan avukatlara ve meslek örgütleri olan barolara dair Cumhuriyet döneminde yapılan ilk yasal düzenlemedir.¹ Kanun, bu ilk olma özelliğinin yanı sıra bilhassa İstanbul Barosu'nda tasfiyeye imkân tanıyan geçici maddesi nedeniyle ayrıca üzerinde durulması gereken bir belgedir. Bu geçici maddeye göre, her baro bünyesinde adliye vekilince seçilecek beş üyeden oluşan "meclis-i tefrik", yani tasfiye komisyonu, baro üyelerinin kanunun avukatlık yapabilmek için şart koştuğu nitelik ve koşullara sahip olup olmadıklarını inceleyerek olmayanların barolardan çıkarılmaları, yani avukatlık yapmaktan men edilmeleri kararını alır. Barodan çıkarılmaları kararı ile karşı karşıya gelen üyelerin kararın ilanından on beş gün içinde Adliye Vekâleti'ne itiraz hakları olduğu bu geçici maddede ifade edilir. Bu maddeye göre Türkiye barolarına kayıtlı avukatların bir bölümünün meslekten men edildiği görülür. Bu süreçte özellikle İs-

¹ Muhamat Kanunu ve hem Osmanlı Devleti'nde hem Cumhuriyet döneminde 1970'lere kadar gerçekleştirilen avukatlık ve barolarla ilgili yasal düzenlemelerin metni için bkz. *Türkiye'de Savunma Mesleğinin Gelişimi -Metinler-*, Birinci Cilt, İstanbul: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1972.

İstanbul Barosu'na kayıtlı avukatlar arasında önemli oranda tasfiye yaşanır.

960 kayıtlı üyesi bulunan İstanbul Barosu'nda gerçekleştirilen tasfiye sonucu 431 kişinin baro ile ilişkisi kesildi.² Barodan çıkarılan, dolayısıyla avukatlık yapmaktan men edilenlerin arasında Müslüman olanların yanı sıra Müslüman olmayanlar da vardı. Örneğin baroya kayıtlı 60 Yahudi avukattan 34'ü barodan atıldı. Rum asıllı avukatların da üçte ikisi barodan çıkartıldı.³

Barodan tasfiye edilen 11'i Ermeni, 8'i Yahudi ve 6'sı Rum olan toplam 80 avukat, itirazları sonucu Adliye Vekâleti'nin kararı ile baroya geri alındılar.⁴ Gayrimüslimlerin avukatlık yapmalarını yalnızca bu kanun zorlaştırmaz. Bu kanunun bazı maddelerinde değişiklik öngören 6 Ocak 1926 tarihli ve 708 sayılı kanun ile avukatların baro tarafından tanınabilmeleri için önce bir mahkemede iki yıl memur olarak çalışma yükümlülüğü getirilir. Mahkemelerde yalnızca Müslüman-Türklerin çalıştırılması ise gayrimüslimlerin bu koşulu yerine getirmelerini engeller.⁵

2 "Mesleki Hareketlerimizi Takip: Amele Cemiyetleri, Dava Vekilleri Cemiyeti, Muallimler Cemiyeti", *Meslek*, sayı 1, 15 Kanunu-i evvel/Aralık 1340/1924, s. 23. Osman Kuntman, "Türkiye'de Avukatlık Mesleğinin, İstanbul Barosunun Tarihçesi ve Yabancıların Kurduğu Baro", *İstanbul Barosu Dergisi*, cilt 62, sayı 4-6, 1988, s. 277. Özkent ise tasfiye edilenlerin sayısını 473 olarak ifade eder. Bkz. Ali Haydar Özkent, *Avukatın Kitabı*, İstanbul: Arkadaş Basımevi, 1940, s. 115. 1938'de İstanbul Barosu Reisi olan Hasan Hayri Tan ise bu sayıyı 442 olarak verir. Bkz. "Baro reisi beyanatta bulundu, fakat beyanattı avukatları tatmin etmedi", *Son Posta*, sayı 3000, 6 Birinci Kanun/Aralık 1938, s. 11. Türkiye'de avukatlığın ve İstanbul Barosu'nun tarihi için ayrıca bkz. Ali Galip, "Bizim Tarih", *İstanbul Barosu Mecmuası*, sene 5, sayı 52-4, 1931, s. 161-164. Abdurrahman Adil, "İstanbul Türk Barosu ve Tarihi Teşekkülü", *İstanbul Barosu Mecmuası*, sene 4, sayı 37-1, 1930, s. 2019-2024. Rıza Nur, "Memleketimizde Avukatlık ve İstanbul Barosunun Tarihçesi", *İstanbul Barosu Mecmuası*, sene 7, sayı 78-6, 1933, s. 4044-4053; sene 7, sayı 83-11, 1933, s. 4230-4246. Hamdi Halim, "Cumhuriyet Devrinde Avukatlık Müessesesi", *İstanbul Barosu Mecmuası*, sene 7, sayı 9-10, 1932, s. 4124-4134. "Baro, İstanbul Barosu", *İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, s. 2120-2122. Zafer Toprak, "Baro", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 58-61.

3 Rifat N. Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri: Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1946)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s. 225.

4 Özkent, 1940, s. 115.

5 Bali, 1999, s. 226.

Tasfiyenin yasal dayanakları

Özellikle gayrimüslimlerin avukatlık yapmalarını engelleyen veya zorlaştıran bir süreç olarak ortaya çıkan tasfiyenin gerekçelerini ele almakta yarar vardır. 460 sayılı kanunun tasfiyeye yasal zemin hazırlayan geçici maddesinde, baro üyelerinin avukat olmanın yasal koşulları ve gerekli niteliklerine sahip olmaları halinde üyeliklerinin sonlandırılacağı hususu yukarıda ifade edilmiştir.

Basında tasfiye ile ilgili haberlere göz atıldığında barodan çıkarılan avukatlarla ilgili olarak iki gerekçenin öne çıktığı görülür. Bunlardan biri maddi gerekçeler olarak da ifa edilebilecek olanlardır. Bilindiği üzere maddi koşullar başlığı altında ifade edilmese de Muhamat Kanunu'nun ikinci maddesinde avukat olabilmek için gereken koşullar başlığı altında sıralanan koşullar vardır. Bunların belli başlıları Türkiyeli olmak, sabıkasının bulunmaması, hukuk eğitimi almış olmak, iflas etmişse iade-i itibar etmiş olmak, memuriyetten ayrılmışsa ayrılma nedeninin çalışmasına mani bir gerekçe olmaması ve staj yapmış olmak, bir kişinin avukatlık yapabilmesi için baroya üye olmasının maddi koşulları olarak ifade edilebilir.

Yine basında yer alan haberlerden barodan tasfiye edilen bazı kişilerin, tasfiye edilmelerinin gerekçesi olarak bu koşullardan bazılarını yerine getirememeleri olduğu anlaşılır. Örneğin Selim Rızkullah Efendi'nin 3 yıl olan staj süresini doldurmamış olduğu, Muhammed Fikri Bey'in ise bir lisede din öğretmenliği yaptığı gerekçesiyle baro üyeliklerine son verilmiştir.⁶

Tasfiyenin milliyetçi dayanağı

Barodan yalnızca söz konusu maddi koşulları yerine getirmeyenler ihraç edilmezler. Yine tasfiye ile ilgili basına yansıyan haberlere bakıldığında "evsâf ve şerâ'it-i ma'neviyeleri matlûb derecede olamamaları" veya "evsâf-ı ma'neviyeye hâiz olmamaları" gerekçesi ile barodan tasfiye edilenler vardır.⁷

⁶ "Barodan İhraç Edilenler", *Cumhuriyet*, sayı 438, 29 Temmuz 1341/1925, s. 3.

⁷ "İstanbul Barosu'nda", *Cumhuriyet*, sayı 356, 5 Mayıs 1341/1925, s. 4.

Gerek 460 sayılı Muhâmat Kanunu, gerekse Muhâmat Kanunun Sûret-i Tatbikini Mübeyyin Ta'limâtname ve İstanbul Barosu Nizamname-i Dahilisi incelendiğinde bu hukuki metinlerin hiçbirisinde "evsâf-ı ma'neviye" gibi bir ifadenin yer almadığı görülür.

Tasfiyeyi gerekli bir girişim olarak savunan, Türkiye'de avukatlığın ve baronun tarihi ile ilgili çalışması da bulunan Avukat Ali Haydar Özkent ise bu konuya açıklık getirir. Özkent, baroya üye olmak isteyenlerin, yani avukat olmak isteyenlerin iki tür nitelikleri bulunması gerektiğini, bunlardan birincisinin kanuni, ikincisinin ahlaki nitelikler olduğunu ifade eder.⁸ Özkent'in ifade ettiği kanuni nitelikler ile yukarıda ifade edilen maddi koşulların Türk olmak, hukuk eğitimi almış olmak, memur olmamak gibi olanları büyük ölçüde örtüşür. Ahlaki niteliklere gelince bunların sabıkasının olmaması, iflas etmişse iade-i itibar olmuş olması gibi somut olanları olduğu gibi baroda yaşanan tasfiyeye dayanak gösterilen "Türk milletine ve vatanına, mesleğe hıyânet" gibi muğlâk olanları da vardır. Özellikle tasfiye sürecinde "Türk milletine ve vatanına hıyânet" gerekçesinin altı çizilir.⁹

Bazı kişilerin barodan tasfiyesine, baronun bu kişilerin "evsâf-ı ma'neviyeye hâiz olmamaları" nı gerekçe göstermesi ile Özkent'in barodan tasfiyelere gerekçe olarak gösterdiği "Türk milletine ve vatanına hıyânet" ifadelerinin aynı anlama geldiği düşünülebilir. Bunu daha anlaşılır kılmak, dolayısıyla baroda yaşanan tasfiyenin arkasında yatan milliyetçi tavrı ve ekonomiyi Türkleştirme çabasını daha açık ortaya koymak gerekir. Bunun için Özkent'in iddialarına daha yakından bakmakta yarar vardır. Özkent iddialarını ilk kez 1938'de *İstanbul Barosu Mecmuası*'nın Cumhuriyet'in 15. Yıldönümü nedeniyle yayınlanan olağanüstü sayısında yer alan makalesinde söyler, ardından 1940'ta basılmış olan *Avukatın Kitabı* isimli eserinde tekrar eder.

Özkent, tasfiyeye ilişkin görüşlerini 460 sayılı kanuna kadar, yani Cumhuriyet dönemine kadar avukatlık mesleğinin gay-

8 Özkent, 1940, s. 114.

9 A.g.y.

آؤؤؤؤؤ
آؤؤؤؤ

فاطه — آطه خان — نومرو — ۱۰

Avukat Ahmet Cemal [Tutel]'in kartviziti.

ri milli ellerde olduğu iddiasına dayandırır. Henüz avukatlığın formel bir mesleğe dönüşmediği zamanlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda dava vekilliği¹⁰ yapanlara tezvir ve ayak kavafı adının verildiğini söyleyen Özkent, bu işleri yapanlar arasında Karamanlıların çoğunlukta olduğunu belirtir. Bilindiği üzere Karamanlılar olarak anılan topluluk Anadolu'nun ortasında Kayseri, Konya, Karaman civarında yaşayan, anadili Türkçe, Ortodoks Hıristiyan olan ve bu nedenle anadili Rumca olan Ortodoks Hıristiyanlarla özdeşleştirilerek Rum sanılan bir etno-dinsel topluluktur. Osmanlı İmparatorluğu'nda bazı meslekler ağırlıkla belli dinsel ve etnik gruplarca icra edilir. Karamanlıların tezvir ve ayak kavafılığı işlerinde yoğunlaşmaları bu anlama gelebilir. Özkent'in bu yoğunlaşmadan duyduğu memnuniyetsizliğin yegâne nedeni bu kişilerin çoğunun okuma-yazma bil-

10 Özkent dava vekillerini şöyle tarif eder: "Türkiye'de avukatın gördüğü tahsil ve stajı yapmayan, (avukat) unvanını taşımak yetkisini haiz olmayan bir sınıf müdafiler daha vardır: Dava vekilleri... Bunlar ya hiç veya yeter sayıda avukat bulunmayan kasabalarda meslek yaparlar, bu meslek için gereken hukuk bilgilerini orta derecede edindikten ve tecrübe gördükten sonra imtihan vererek Adalet Bakanlığı'ndan 'Dava Vekili Ruhsatnamesi' alırlar... Fakülte mezunları çoğaldıkça, genç avukatlar ve istifa eden veya emekliye ayrılan hâkimler iç Anadolu'ya yayıldıkça sayıları azalmakta ve hatıraları tarihe karışmaktadır.", bkz. "Baro, İstanbul Barosu", *Istanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, s. 2121.

mediklerini ifade etmesinden de anlaşılacağı üzere mesleki yetersizlikleri olduğu düşünülebilir. Ancak Özkent'in çoğunun okuma yazma bilmediğini ileri sürdüğü Karamanlılardan bahsederken onların "güzel Türkçeyi ağızlarında katleden" ve yine çoğunun "gayrimüslim" olduğunu ifade etmesi, 1924'te İstanbul Barosu'nda yaşanan tasfiyeyi meşru gösterme çabasının ilk adımı olarak gösterilebilir.¹¹ Özkent yalnızca Karamanlıları değil "Sonra Ermeniler... Ermenilerden sonra Yahudi, Arap, Arnavut dava vekilleri gelirler. Türk olmayanın güzel bir Türkçe söylemesi mümkün mü?" ifadesiyle Müslüman-Türk olmayan herkesi hedef alır.¹²

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde avukatlığın Müslümanlardan çok gayrimüslimlerin rağbet ettiği bir meslek olduğu Özkent dışında duruma tanıklık etmiş başka kişilerce de ifade edilir. Örneğin Avukat İbrahim Etem Postacıoğlu "Avukatlık ise Türkler nazarında rağbet edilir mesleklerden değildi. Ekseri Türk'ler nazarında düşük olan bu mesleğe girmeyi düşünmek bile aklımdan geçmiyor idi" diyerek Müslüman-Türklerin avukatlığa olan ilgisizliğini belirtir.¹³ Postacıoğlu, avukatlığın daha çok "Ermenilerin, Rumların, Musevilerin" ellerinde olduğunu söyler.¹⁴

Özkent de avukatlığın yabancıların ve gayrimüslim unsurların daha etkin olduğu bir meslek olduğunu ifade eder. Ancak bunu söylerken Postacıoğlu gibi yalnızca durumun tespiti ile yetinmez. Örneğin İstanbul'da 1870'te çoğu yabancı avukatlarca kurulmuş baronun 1876 yılı itibariyle 33 üyesi vardır. Bunların yalnızca beşi Osmanlı tebaasındandır. Bu nedenle Özkent bu baroyu "İstanbul Ecnebi Avukatlar Barosu" olarak adlandırır.¹⁵ İlk kez 1878'de toplanan ve Özkent'in "İlk Osman-

11 Ali Haydar Özkent, "Türk Avukatlığının Tarihine Kısa Bir Bakış", *İstanbul Barosu Mecmuası -Cumhuriyetin Onbeşinci Yıl Dönümü Fevkalade Nüshası-*, 1938, s. 5-6.

12 Özkent, 1940, s. 679-680.

13 İbrahim Etem Postacıoğlu, *Mesleki Hatıralarım 1907-1957*, İzmir: Meşher Matbaası, 1958, s. 4.

14 Postacıoğlu, 1958, s. 8.

15 Özkent, 1940, s. 65.

lı Barosu” olarak da adlandırdığı baronun 62 üyesi vardır. Özkent “bunlardan yalnızca 11’inin Müslüman (kaçının Türk ve kaçının Kemal, Nesim gibi Müslüman adı almış başka unsurdan olduğunu bilmiyoruz) bir kaçının Rus, İngiliz, Fransız, İtalyan, 11’inin Rum ve gerideki 38’inin de Ermeni olduğunu” söyleyerek bu konudaki milliyetçi tavrını daha da sertleştirir.¹⁶ Özkent’in avukatlık mesleğinde yabancıların rolüne dair eleştirileri bundan ibaret değildir. Örneğin 1879 yılına ait 105 kişiden oluşan baro üye listesine göre baro reisi Rus’tur. Üyeler arasında İngilizler de bulunmaktadır. İstanbul, İzmir ve Mersin gibi ticaret merkezlerinde yabancı avukatların ünlendiklerini belirtir.¹⁷

Özkent’in açıklamalarından Müslüman-Türklerin avukatlığa ilgisizliğinin ve mesleğe geç yönelmelerinin nedeninin, Müslüman-Türklerin mesleği küçümsemesi olduğu anlaşılır. Askerlik dışında kalan meslekler Müslüman-Türkler için “kahramanlıkla ilgisi olamayan küçük meşguliyetlerdi.”¹⁸ Özkent’e göre “Dava vekili olan, şerefinden ve haysiyetinden çok şeyler kaybedecekti. Mazisiyle, efendiliğiyle ve ahlak sağlamlığı ile mağrur olan Türk buna tenezzül eder miydi? Onun içindir ki bu aziz meslek, o zamanlar elleriyle jestler yapan, ayaklarıyla tepinen, aktörlük eden ve dilleriyle güzel Türkçeyi katleden hokkabazlar ve şarlatanlar ekseriyeti elinde kaldı.”¹⁹ Öyle anlaşılıyor ki; 1924 tasfiyesini meşru bir temele oturtmak isteyen Özkent, bu amaçla hem avukatlık yapan yabancı ve bilhassa gayrimüslimleri hem de yukarıda söylediklerinden de anlaşılacağı üzere daha çok gayrimüslimlerin rağbet ettiği bu mesleği itibarsızlaştırmaya çalışır.

Özkent, gayrimüslim avukatları itibarsızlaştırmak için son olarak “Türk milletine ve vatanına hıyanet” olarak adlandırdığı onların Mütareke dönemindeki faaliyetlerini gerekçe gösterir. Özkent’te göre “Meşrutiyet idaresi, pek kıymetli istisnalar bir ya-

16 Özkent, 1938, s. 11.

17 Özkent, 1938, s. 13.

18 Özkent, 1938, s. 12.

19 Özkent, 1938, s. 12.

na bırakılırsa, meslek mirası olarak ruhan muhzir döküntülerini, Karamanlı, ve Incesulu dava vekillerini bulmuştur. Bunlar çoğu Rum, Ermeni, Yahudi, Arap, Kürt, Çerkez ve azı Türk olmak üzere acayip bir halita teşkil ediyorlardı. Mütareke yılları irinle dolu kursakları patladı. İstanbul'un göbeğinde Rum Barosu, Ermeni Barosu teşkil edildi.”²⁰ Özkent, yine Mütareke sırasında bazı gayrimüslim avukatların işgal güçleri ile işbirliği yaptığını hatta bunların bazılarının hâlâ mesleği icra ettiklerini “Bugün bile cübbeyi giyerek elan içimizde olan bazıları Yunan, Fransız, İtalyan devletlerinin himayesine girmişlerdi.” sözleriyle ifade eder.²¹

Tasfiyeye ve gerekçelerine tepkiler

Özkent'in bu iddiaları kısa bir süre sonra kamuoyunda gündeme gelir. Ancak buna değinmeden hemen önce 1924 tasfiyesinin ardından ortaya çıkan tepkilere ve sonra Özkent'in iddialarının aldığı tepkilere değinmek yerinde olur.

Bu bağlamda 1924'te TBMM'ye hitaben İstanbul Barosu'nda yaşanan tasfiye sonucu işsiz kalan Ermeni ve Rum avukatlarca kaleme alındığı anlaşılan bir kitapçık dikkat çekmektedir. Kapığında “*İstanbul Barosu'nda Terkîn-i Kayıtlarına Karâr Verilen Ba'zı Muhâmîlerin Meclis-i Milliye Takdîm Eyledikleri İstid'ânâme ve Merbûta Lâyiha*” başlığını taşıyan kitapçığın hemen kapığının üstünde “*Kânûnun Hâkimiyeti Mebnâ-i Cumhûriyettir*” ifadesi yer alır.²² Yazarlar ardından gelen sayfalarda uğradıklarını düşündükleri haksızlığın dayanağı olan 460 sayılı kanunun 2, 5, 14, 15. ve geçici maddesini, bu geçici maddenin uygulanmasına ilişkin hazırlanan talimatnamenin 10. maddesini naklederler. Bunları Teşkilat-i Esasiye Kanunu'nun TBMM'nin görevleriyle ilgili 5, 6, ve 7. maddesini, kişilerin adil yargılanmaları ile ilgili 58. ve 59. maddelerini, T.C. vatandaşlarının sa-

20 Özkent, 1940, s. 111.

21 Özkent, 1940, s. 113.

22 *Kânûn Hâkimiyeti Mebnâ-i Cumhûriyettir. İstanbul Barosu'ndan Terkîn-i Kayıtlarına Karâr Verilen Ba'zı Muhâmîlerin Meclis-i Milliye Takdîm Eyledikleri İstid'ânâme ve Merbûtu Lâyiha*, İstanbul: Vatan Matba'ası, 1340/1924.

hip oldukları kamu haklarının ifade edildiği 68, 69. ve 70. maddelerini, vatandaşların TBMM'ye başvuru haklarının ifade edildiği 82. maddeyi ve son olarak "Türkiye ahâlisine dîn ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık i'tibâriyle Türk ıtlâk olunur" ifadesinin de yer aldığı 88. maddeyi naklederler.

Adliye Vekâleti'ne yaptıkları itirazların reddedilmesi üzerine TBMM'ye başvuran avukatlar, risalelerinde uzun uzun tasfiye edilmelerinin bir haksızlık olduğunu ve bunun hukuki dayanağının olmadığını savunurlar ve daha kitapçığın başında tasfiye edilmelerinin asıl nedeninin gayrimüslim olmaları olduğunu ileri sürerler.²³

Risaleden anlaşıldığına göre söz konusu avukatlar Adliye Vekaleti'ne verdikleri itiraz dilekçelerine ek olarak, tanınmış Müslüman-Türk zanaatkâr ve tüccarın kendileri hakkında olumlu görüşlerini belirten imza ve mühürleri ile onayladıkları beyannameler sunarlar. Bu bile, yani Müslüman-Türklerin gayrimüslim avukatlar lehinde tanıklık yapmaları girişimi bile Müslüman-Türklerle gayrimüslimlerin hukuken eşit yurttaşlar olsa da fiilen eşit olmadıklarını ve eşit algılanmadıklarını göstermektedir.²⁴ Bu risalenin kamuoyunda nasıl algılandığı, özel-

23 Bu husus risalede "...Rum ve Ermeni olmaktan gayri şâ'ibeleri olmayan bizim gibi âile re'islerinin ve serbest meslek erbâbının hakk-ı hayâtlarına tecâvüz edilmekle kalınmayıp bir de mâdâme'l-hayât sû-i şöhrêtle şâ'ibedâr olmayı müstevceb hâl ve netîce ihdâs edildi. İşte su sûretle bilâ sebep ve belki gayri müslim olmaktan nâşî...", diye ifade edilir. Bkz. *Kânûn Hâkimiyeti Mebnâ-i Cumhâriyettir. İstanbul Barosu'ndan Terkîn-i Kayıtlarına Karâr Verilen Ba'zı Muhâmilerin Meclis-i Milliye Takdîm Eyledikleri İstid'ânâme ve Merbûtu Lâyiha*, s. 8.

24 Bu husus risalede "Fi'l-hakîka Adliye Vekâleti Celîlesi'ne takdîm eylediğimiz i'tirâznâmelere rabt ettiğimiz her bireri âlem-i sanâyi' ve iktisâdiyâtımızda hâiz-i şeref ve mazhar-ı hürmet olan ve nâmûsu iffetleriyle temâyüz etmiş bulunan birçok Türk ve Müslüman san'atkâr ve tâcirlerinin imzâ ve mühürlerini hâvî beyânâmeler dahi yapılan tahkîkâtun sakâmeti ve âcizlerine karşı olan isnâdâtın müfteriyâttan ibâret ve mahsûl-i istirkâb bulunduğunu vâzihan isbât ve irâ'e eder birer hüccettirler. Çünkü ismi cismi mechûl ve her günâ mu'âheze ve itâbdan masûn kalarak vicdândan ziyâde hiss-i haset sevkiyle hem de bilâ tahlîf ihbârâtta bulunan beş on da'va vekîlinin beyânât ve ihbârâtı bir kıymeti hâiz ise âleme karşı kanâ'at ve meşhûdât ve mesmû'atlarını alenen izhâr ve ilâm etmekten çekinmeyen ve mesleğimizle bir günâ alâka ve istirkâbları olamamak dolayısıyla kemâl-i bî-tarafîyye mebnî mûmâ ileyhim san'atkâr ve ticârâtın ve serbest mesâlik erbâbının şehâdât ve beyânâtının ehemmiyet ve

likle mağdur gayrimüslim avukatların kendilerini savunmalarının nasıl değerlendirildiği bilinmez.

1924'te tasfiyenin hemen ardından bu risale ile gündeme gelen itirazdan sonra, Özkent'in 1938'de yayınlanan makalesine kadar kamuoyunda baroda yapılan tasfiyeye dair haber ve değerlendirme yapılmaz. Özkent'in makalesinin ardından basında 1924'te tasfiye edilmiş olanlar kastedilerek "bu gibiler elyevm baromuzda kayıtlı mıdır?" sorusu ile konu tekrar gündeme gelir.²⁵ Bu kışkırtıcı haberin ardından ertesi gün aynı gazetede çıkan haberde "Baro mecmuasının mazileri tasvir olunanlar hâlâ avukat mıdır?" sorusuna birçok avukatın "Evet!" cevabını verdiği yazar. Özkent, aynı haberde ifade edildiğine göre "vaktiyle mesleğin şerefiyle oynamış ve bunu vatana ihanet derecesine vardırılmış olanların bugün elan Türk barosunda mukayyed buldukları iddiası tekzibe uğramış değildir. Avukatlar arasında bundan ısrarla bahsedilmekte ve mazileri teşrih edilenlerden baromuzda pek çok bulunduğu söylenmektedir." diyerek makalesinde dile getirdiği iddiaları tekrar etmekte, gazete de bu haberle kamuoyunun beklentisini biraz daha arttırmaktadır.²⁶

Aynı gazetede iki gün sonra çıkan haberden 1924 tasfiyesinin gündeme taşınmasının yegâne nedeninin Özkent'in makalesi olmadığı anlaşılır. Konu, baro başkanı Hasan Hayri Tan'a sorulur. Tan, 1924 tasfiyesinden bahsettikten sonra sözü 27 Haziran 1938'de TBMM'de kabul edilmiş ve 1 Aralık 1938'den itibaren yürürlüğe girecek olan 3449 sayılı Avukatlık Kanunu'na getirir. Tan, yeni kanunun 117. maddesiyle "milli ve mesleki ahla-

kıymeti de ondan pek çok defa daha büyük ve benâberin bununla da isnâdı vâkı'n iftirâyı-ı mahzâ olduğu müsbit ve mütehakkiktir." diye ifade edilir. Bkz. *Kânûn Hâkimiyeti Mebnâ-i Cumhûriyettir. İstanbul Barosu'ndan Terkin-i Kayıtlarına Karâr Verilen Ba'zı Muhâmilerin Meclis-i Milliye Takdîm Eyledikleri İstid'ânâme ve Merbûtu Lâyiha*, s. 20.

25 "Barodan soruyoruz! Baro mecmuasının bir makalesinde mazileri tasvir olunanlar hâlâ avukat mıdır?", *Son Posta*, sayı 2997, 3 Birinci Kanun/Aralık 1938, s. 11. Bu tartışma daha önce Bali tarafından aktarılır. Bkz., Bali, 1999, s. 320-322.

26 "Baro susuyor mu? Avukatlar arasında vatana hıyanet etmiş bedbahtlar bulunduğu iddiası dün cevapsız kaldı", *Son Posta*, sayı 2998, 4 Birinci Kanun/Aralık 1938, s. 11.

ka mugayir hareket edenleri[n]” haysiyet divanı kararıyla meslekten çıkarılacağını belirtirse de aynı haberde Tan’ın açıklamalarından tatmin olmayan birçok kişinin “kanunun diğer maddelerinde mevzu bahis olan maddi ve manevi şartları haiz olması icap eden avukatlar içinde bu zamana kadar bu şartları haiz bulunmayıp da haizdir zannedilenler şayet varsa, muvakkat maddede kayıt yok diye yeniden Türk barosuna kayıt mı edileceklerdir?” dediklerini naklederek, ki bu bir anlamda 1924 tasfiyesine rağmen meslekte kalan veya tasfiyeden sonra mesleğe giren kişileri hedef alındığını düşündürür.²⁷ Ertesi gün gazetede “Az[ın]lıklara mensup avukatlar, iddiaları neye tekzip etmiyorsunuz?” başlığı ile çıkan haberde Müslüman-Türk avukatların gayrimüslim avukatlardan tekzip bekledikleri bir kez daha dile getirilerek üzerlerindeki baskı artırılır.²⁸

Ardından ilk iki gün Yahudi avukatların ve üçüncü gün Rum ve Ermeni avukatların tekzipleri gazetede yayınlanır. Gayrimüslim avukatlar iddiaları yalanlarlar, Türkiye’ye bağlılıklarını ifade ederler. Yayınlanan tekzipler içinde dile getirilen iki husus dikkat çekicidir. Biri K. Logodoti’nin “Kalanlar meyanında atfedilen suçlardan kalmış olanlar bulunabileceğine ihtimal vermek komisyonun layığıyla vazifesini yapmamış olduğu isnadını ortaya çıkarmaktadır ki, bu doğru olmasa gerektir.” ifadesi tasfiye edilmeyi hak ettiği halde tasfiyeden kurtulanların olduğunu söylemenin gerçekçi olmadığını düşündürür.²⁹

27 “Baro reisi beyanatta bulundu, fakat beyanat avukatları tatmin etmedi. Avukatlar soruyorlar: İkinci madde tasfiyeyi emretmiyor diye kanunun aradığı şartları haiz bulunmayanlar baroya kayıt mı edilecekler?”, *Son Posta*, sayı 3000, 6 Birinci Kanun/Aralık 1938, s. 11. Özkent, benzer ithamı 1940’ta “...tasfiye edilerek meslekten atıldıkları halde birer suretle aile içerine tekrar karışmış, mütareke yıllarında ecnebi ordusuna casusluk ettikleri, şu ve bu devletin himayesine girdikleri sabit olduğu halde tekrar alınmış olan bazıları vardı.” sözleriyle ifade eder. Bkz. Özkent, 1940, s. 128.

28 “Az[ın]lıklara mensup avukatlar, iddiaları neye tekzip etmiyorsunuz? Avukatlar Barodan izahat istemekle beraber, Rum, Ermeni ve Yahudi meslektaşlarına da hitap ediyorlar”, *Son Posta*, sayı 3001, 7 Birinci Kanun/Aralık 1938, s. 11.

29 “Baro Reisi Hasan Hayri istifa mı etti? Rum ve Ermeni avukatlar da Yahudiler gibi iddialara itiraz etmekte, hatta bazıları ‘Müruru zamana uğramayan hiçbir suç yoktur!’ demektedirler”, *Son Posta*, sayı 3004, 10 Birinci Kanun/Aralık 1938, s. 11.

Barodan soruyoruz!

Baro mecmuasının bir makalesinde mazileri tasvir olunanlar hâlâ avukat mıdırlar?

Mesele avukatlar arasında hararetle münakaşa ediliyor. "Bu adamlar tekrar baroda yer alacaklar mı?," suali endişe ile tekrarlanıyor

Avukatlık kanununun meriyete girdiği bugünlerde, kanuna göre yeniden teşekkülü iktiza eden baronun müstakbel vaziyeti münasebetile tahaddüs eden bir mesele üzerinde ısrarla durulmaktadır.

İstanbul barosunun neşretmekte olduğu mecmuanın son nüshasında, Cumhuriyetin on beşinci yıldönümü münasebetile, Türkiyede avukatlığın ilk kuruluş tarihinden bugüne kadar geçirdiği tekâmülü anlatan bir yazı vardır.

Tanınmış avukatlarımızdan A. Haydar Özkent'in imzasını ve (Türk avukatlığının tarihine kısa bir bakış) serlevhasını taşıyan bu yazının bir yerinde şöyle denilmektedir:

Mutarcke yılları irinle dolu olan kumsakları patlattı. İstanbulun göbeğinde Rum barosu, Ermeni barosu teşkil ve Yahudi barosu teşkiline teşebbüs edildi. Göğüslerinde bilmem hangi hükümet şefinin rozetini taşıyanlar da eksik değildi.

(Devamı 11 inci sayfada)

Son Posta, sayı 2997, 3 Birinci Kanun/Aralık 1938.

Dikkat çekici diğer ifade ise Yahudi avukat Avram Naum'un Özkent'i iddialarını ispata davet etmesidir. Naum şunları söyler: "...biz Türk-Musevi avukatlara isnat edilen (baro teşkiline teşebbüs) hadisesinin aslı ve esası yoktur. Ve pek hürmet ve takdir ettiğimiz, namus ve iffetine imanımız kadar emin olduğumuz arkadaşımız Ali Haydar'dan bu babda bildiği bildiğini tevsik edebileceği her ne varsa ortaya çıkarsın ve efkâr-ı umumiyyeye arız olan bu şüpheyi ya teyid etsin ve biz de yerlere geçerek mahcubiyetimizden geberip gidelim. Veyahud bu şüphe ve merak büs-

Baro mecmuasında mazileri tasvir
edilen avukatlar meselesi

Adliye encümeni mazbata muharririnin fikri

Yeni avukatlık kanununu hazırlayan heyet azasından Salâhaddin Yargı: «Kanunda tasfiye için hüküm yok, fakat baro meclislerinin ortaya koyacakları delile müstenid vaziyetler üzerine kanundaki muamelelerin tatbikine her zaman imkân mevcuttur» diyor.

Baro mecmuasının son nüshasında mazileri tasvir olunan bazı avukatlar ve elyevm baroda aza buldukları iddia edilen bu avukatların, yeni (avukatlık kanunu) mucibince kayıtlar yenilenirken, baroya tekrar tescil edilip edilmeyecekleri hakkında çıkan münakaşalar malumdur.

Dünkü nüshamızda bu dava yüzünden baro reisi Hasan Hayrinin istifa ettiği şayialarının dolaştığını, yerine avukat Salâhaddin Yargının seçileceğinin söylendiğini yazmıştık.

Dün de Kocaeli sayıyı Salâhaddin Yargıyı bularak bu mesele hakkındaki fikirlerini öğrenmek istedik.

Salâhaddin Yargı, 1340 tasfiyesinde, tasfiye komisyonunda âza idi. Salâhaddin Yargı, eski ve yeni avukatlık kanunlarını hazırlayan heyette dahildi. Salâhaddin Yargı, adliye encümeni mazbata muharriridir. Ve gene Salâhaddin Yargı, sa-

(Devamı 5 inci sayfada)

Salâhaddin Yargı

Son Posta, sayı 3005, 11 Birinci Kanun/Aralık 1938.

bütün zail ve mündefi olarak alınımız yüksek olduğu halde Türk kardeşlerimizin arasında layık olduğumuz hürmet ve muhabbet mevkiinde kalmağa hak kazanmış ve Türk barosunun feyiz ve itilası içinde tezyini zat ve sıfat etmeğe devam etmiş olalım.”³⁰

30 “Adliye Vekili, davayı Baro Idare Meclisi’nin halledeceğini söylüyor. Musevi avukatlar arasındaki galeyana devam ediyor: ‘İçimizde böyle hainler yoktur,

“Azlıklara mensub avukatlar, iddiaları neye tekzip etmiyorsunuz?,”

Avukatlar Barodan izahat istemekle beraber, Rum, Ermeni ve Yahudi meslektaşlarına da hitab ediyorlar

Avukat Ali Haydar Özkent'in Baro mecmuasında intişar eden bir makalesinde bir kısım Rum, Ermeni, Yahudi avukatları vatan hiyaneti ile itham edilmekte idiler. Bunların bazılarının elveyim baroda mukayyed buldukları iddia olunuyordu. Yeni avukatlık kanununun tatbiki dolayısıyla, bunların vaziyetlerinin ne olacağı avukatlarımız arasında hararetle münakaşa edilmektedir.

Bu münasebetle baro reisi Bay Hasan Hayrinin gazetemize vaki olan beyanatı dünkü sayımızda çıkmıştı. Bu beyanatta baro reisimiz (Avukatlık kanunu) nun muvakkat maddesinin tasfiye demek olmadığına işaret etmiş ve ancak bu mesele ile yeni teşekkül edecek inzibat mecmuasında (Devamı 11 inci sayfada)

Baro reisi avukat Hasan Hayri

Son Posta, sayı 3001, 7 Birinci Kanun/Aralık 1938.

Gayrimüslim avukatların haklarındaki iddiaları ispatlamaya davet ettikleri Özkent önce sessiz kalır. Hatta bu sessizliğini “Cevap vermek istemedim. Çünkü maksadım, mesleğin tarihini yazmaktı, şahıslarla ve onların geçmişleriyle uğraşmak değildi.” şeklinde açıklar.³¹

Sessizliğini iki yıl sonra ancak iddialarını kanıtlayarak değil tekrarlayarak bozar. Mütareke döneminde gayrimüslimlerin

varsa meydana çıkarılsın görelim!’ diyorlar”, Son Posta, sayı 3003, 9 Birinci Kanun/Aralık 1938, s. 11. Diğer tekzip haberi için bkz. “Yahudi avukatlar tekzip ve protesto ediyorlar: Baro mecmuasında mazileri tasvir olunanlar bizim aramızda yoktur. Varsa meydana çıkarılsın, bekliyoruz”, Son Posta, sayı 3002, 8 Birinci Kanun/Aralık 1938, s. 1, 5.

31 Özkent, 1940, s. 112.

Baro Reisi Hasan Hayri istifa mı etti?

Rum ve Ermeni avukatlar da Yahudiler gibi iddialara
itiraz etmekte, hatta bazıları "Müruru zamana uğra-
mıyan hiçbir suç yoktur! ", demektedirler

K. Logodeti

Dimitroki Güner

Artin Kavukeryan

Miltiyadi Meyidi

Baro mecmuasında mazileri tasvir ve
elân baroda mukayyed buldukları id-
dia olunan bazı avukatların baroca yeni-
den tesell edilip edilemeyecekleri mese-
lesi avukatlar arasında günün meselesi

halinde hâlâ münakaşa edilmektedir.
Alâkadar mehafilde deveran eden kuv-
vetli şayialara göre bu münakaşa yeni
bir hâdisî doğurmıştır. Yeni avukatlık
(Devamı 11 inci sayfada)

Son Posta, sayı 3004, 10 Birinci Kanun/Aralık 1938.

kurduklarını iddia ettiği barolarla ilgili olarak Ermeni barosu-
nun binasını ve üye listesini görmüş Türk avukatlarının oldu-
ğunu, Yahudi avukatların baro kurma girişiminde buldukları-
rını ama bu girişimin tamamlanamadığını belirtir. Rum barosu-
nun üye listesinin kâsasında saklı bulunduğunu söyleyen Öz-
kent, bu listeyi yayınlamamasının nedenini ise "Kasdımız mes-
leğin tarihini yazmak olup şahıslarla meşgul olmak istemedi-
ğimizden listeyi ve o zamanın Yunanlılığını şeref sayarak Türk
Barosu'na hıyanet etmiş ve bugün içimizde bulunmuş olanla-
rın isimlerini neşretmiyorum." diye açıklar.³² Benzer bir açık-
lamayı 1924 tasfiyesinde önce barodan çıkartılan, sonra Adli-
ye Vekaleti'nce tekrar baroya üye kaydedilen avukatlar için ya-
par. Özkent'in "Çıkarılan 473 avukatın ve manevi şartları ha-

32 A.g.y.

Yahudi avukatlar tekzib ve protesto ediyorlar

"Baro mecmuasında mazileri tasvir olunanlar bizim aramızda yoktur. Varsa meydana çıkarılsın, bekliyoruz."

Daniel Behar

Refael Behar

Yuda Alelof

Daniel Şimsi

Baro mecmuasında intişar eden bir makale ve ortaya atılan bazı iddialar dolayısıyla yaptığımız neşriyat Rum, Ermeni ve Yahudi avukatlar arasında ehemmiyetle karşılanmıştır. Dün kendileriyle görüştüğümüz Yahudi avukatlar bu iddiaları teessürle karşıladıklarını, içlerinden

hiç birinin mütareke yıllarında Yahudi barosu kurmak için teşebbüsatta bulunmadığını, aralarında iddia edildiği gibi Türkleri sille tokat konsoloshane mahkemelerine sürükleyecek derecede denişanlar olaçileceğini zannetmediklerini söylemişlerdir. (Devamı 5 inci sayfa)

Son Posta, sayı 3002, 8 Birinci Kanun/Aralık 1938.

iz olmadıklarından dolayı çıkarıldıkları halde Vekâletin kararı üzerine tekrar alınıp elyevm İstanbul Barosu'nda kayıtlı bulunanların isimleri Baro sicil defterinden çıkarılmış bir listede yazılı ve kasamda mahfuzdur. Şimdilik neşrine lüzum görmüyorum." ifadesi, ne bir mesleğin tarihini yazmak iddiasında olan bir tarihçinin, ne de iddiasını ispatlamak gibi bir yükümlülüğü bulunan bir hukukçunun tavrı olarak açıklanamaz.³³

Normal şartlar altında Özkent'in dile getirdiği ağır iddiaların ispatlanamaması halinde iddia sahibinin kamuoyunda zor durumda kalacağı hem iddialarının hem de kendi itibarının de-

33 Özkent, 1940, s. 115.

Adliye Vekili, davayı Baro İdare Meclisinin halledeceğini söylüyor

Musevi avukatlar arasındaki galeyana devam ediyor:
"İçimizde böyle hainler yoktur, varsa meydana
çıkarılsın görelim!" diyorlar

MEVZU İTİBAR İLE BARO İDARE MECLİSİNİ ALAKADAR EDER MAMİYETTE GÖRÜLEN
TELEGRAMINIZ TETKİK EDİLMEK ÜZERE İSTANBUL BAROSU REİSİ İÇİNE BÖNDÜRÜLÜP
BİR - ADLİYE VEKİLİ HİLMİ URAN +

Adliye Vekili Hilmi Uranın «Son Posta» ya verdiği cevabdan bir parça

İbrahim Nom (Avram Naum)

Baro mecmuasının son nüshasında a-
vukatları şiddetle alakadar eden bir ma-
kale çıktı. Bu makede bazı Rum, Erme-

R. Habib

n), Yahudi avukatların mütarekede Türk
barosundan ayrılarak ayrı barolar teşkil
(Devamı 11 inci sayfa)

Son Posta, sayı 3003, 9 Birinci Kanun/Aralık 1938.

Adliye vekili Şükrü Saraçoğlu.

ğeri yitireceği düşünülebilir. Ancak Özkent'in iddialarını ispatlamak konusunda hiç gayret göstermemesi, kamuoyunun da kendisini bu yönde zorlamaması, bu iddialara dair kamuoyunda ön kabullerin olduğunu akla getirir. Dolayısıyla iddia sahibinin kendinden emin, hatta mağrur tavrına karşı, itham edilen gayrimüslim avukatların iddialar karşısındaki sessizliklerini yalnızca üç gün üst üste gazetede yayınlanan tekziplerle bozmuş olmaları

gayrimüslim avukatların kendilerini savunma konusunda deyim yerindeyse çaresiz hissetmelerinden kaynaklanan bir kayıtsızlık olarak yorumlanabilir.

Öte yandan baro yönetimi ve diğer avukatlardan Özkent'in iddialarına dair yüksek sesle dillendirilen destek söz konusu değildir. Bu da baronun zımni olarak desteklediği anlaşılan tasfiyeye ve Özkent'in iddialarına karşı mesafeli durması olarak değerlendirilebilir. Özkent ise bu süreçteki rolünü o kadar büyütür ki, 1938'de baro yönetim kurulu seçimlerinde ilk turda seçilemeyip ancak ikinci turda seçilmesinde dahi haklarında ağır iddialarda bulunduğu bu avukatların rolü olduğunu söyler. Başka bir ifade ile bu avukatlara karşı tutumunu deyim yerindeyse bir kan davasına dönüştürme eğilimindedir.³⁴

34 "Birçok arkadaşlar nasıl olup ta birinci seçimde ekseriyet kazanamadığıma hayret etmişlerdir. Bunun sebebi pek basittir: Fazla milliyetçi ve ifratla idealist olduğum ve İdare Meclisine girersem tasfiyeye veyahut ağır disiplin cezalarına rey veririm düşüncesiyle, bir iki istisnadan maada, bütün Rum, Ermeni ve Yahudi avukatlar, yine aynı düşünce ile, tasfiye edilmiş oldukları halde sonradan levhaya kaydedilmiş ve benim şahsımda kendileri için tehlike görmüş olan bir kısım Türk avukatlar, sırf vatan ve meslek aşkıyla vuku bulan bunca neşriyatımdan ve idare-i maslahat bilmez seciyemden ürkmüş bazı eski yeni meslektaşlar bana rey vermemişler, rey vermemekle de kalmayarak yazihane

1924 tasfiyesinden çıkarılan dersler ve 1938 Avukatlık Kanunu

1924 tasfiyesinin neden olduğu 1924'te ve 1938'de yaşanan ve yukarıda özetlenen tartışmalar avukatlık mesleğinin Türkleştirilmesi sürecinde hükümetin daha temkinli adımlar atmasına neden olur. Deyim yerinde ise dersler çıkarılır ve bunun ilk yansıması olarak 1938'de gündeme gelen Avukatlık Kanunu'nda, 1924 Muhamat Kanunu ile yaşanan tasfiye sürecinde gündeme gelen tartışmaların benzerlerine mahal vermemek ve daha önemlisi tasfiye gibi tartışılır bir yönetime başvurmaksızın baro ve avukatlar üzerinde denetim gücü elde etmeye çalışılır. Yoksa 1924 tasfiyesinin temelinde yatan zihniyetin değiştiği anlamına gelmez. Aksine 1924 tasfiyesinde egemen olan milliyetçi kaygı, yoğunluğundan bir şey kaybetmemiştir. Değişen kullanılacak araçtır. Tasfiye gibi tartışmalı bir konu yerine, tasfiyeden daha etkili bir yöntem bulunmasına çalışılır. Baro ve hükümet çevrelerinin ifadelerine bakılırsa bu bulunmuştur. Örneğin dönemin Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu 13 Aralık 1937'de Avukatlar Kongresi'nde yaptığı konuşma dışında bazı avukatlarla özel sohbetlerinde hazırlanan yeni kanunda tasfiye ve gayrimüslim avukatlara karşı kullanılacak araçlara ilişkin "Şimdi bana, gizli maddeler var mı, diye soracaksınız. Soruyorlar? Bizim sizden gizli hiçbir maddemiz yoktur. Eğer siz gizli maddeler teklif ederseniz görüşürüz." ifadesini kullanır.³⁵ Bu ifade bile resmi makamların konuya yaklaşımları açısından anlamlıdır.

Saraçoğlu'nun ifade ettiği gibi ne gizli madde vardır ne de buna ilişkin bir görüşme olur. Ancak 1938 Avukatlık Kanunu'nda tasfiyeye gerek olmaksızın ve tasfiye adı verilmeksizin işleyecek bir denetim mekanizması kurulur. Bu mekanizmayı Saraçoğlu bu kez 27 Haziran 1938'de TBMM'de kanun görüşürken "Arkadaşlarımdan Ahmet Hilmi Kalaç, tasfiye yapılacak

yazıhane dolaşım yukarıda yazılan kusurlarımdan dolayı! Aleyhimde propaganda yapmışlardır. İkinci seçimde aldığım beş on fazla reyin daha ziyade idealist ve genç Türk avukatları tarafından verildiği anlaşılmaktadır.", Bkz. Özkent, 1940, s. 174.

35 Özkent, 1940, s. 165.

mı? Buyurdular. Benim cevabım, ediyoruz ve etmiyoruzdan ziyade, makineyi öyle kuruyoruz ki, otomatik olarak tasfiye kendi içinde mündemiçtir. Kimseyi tasfiye etmiyoruz, fakat makine daima kötülerini aradan atacak surette kurulmuştur...” diye ifade eder.³⁶

Saraçoğlu'nun yukarıdaki ifadesinden sonra kanuna bakıldığında, 1924 Muhamat Kanunu'na göre 1938 Avukatlık Kanunu ile avukat olmanın daha zorlaştığı ve özellikle denetim ve disiplin mekanizmalarının kuvvetlendirildiği görülür. Burada dikkat çeken 1924 Muhamat Kanunu'ndakilere benzeyen 1938 Kanunu'nda da bulunan başlangıçta ifade edilen Türkiye'li/Türk olmak, hukuk eğitimi almış olma veya sabıkasız olmanın dışında staj konusu öne çıkar.

Staj yapmanın koşulları arasında sayılan birçok maddi koşulun yanında bir madde vardır ki, bir kişinin mesleğe girişinde veya girememesinde aşılması en zor ve sübjektif olan kriteri içerir. Kanununun 12. maddesinde “Baro reisi talebnameinin ilânından önce baroya mensub avukatlardan birini, namzedin manevî vasıfları haiz olup olmadığını tahkika ve bir rapor tanzimine memur eder.” ve 13 maddesinde ise “Baro meclisi itiraz müddetinin bitmesinden bir ay içinde 12nci maddede yazılı ra-

36 TBMMZC, devre 5, cilt 26, s. 350. Saraçoğlu'nun sözlerine benzer sözleri ancak kendi üslubunca Özkent şöyle ifade eder: “Her alandaki temizlik gibi avukatlar arasında da zamanın icap ettiği tasfiye yapıldı. Tam oldu, eksik oldu. Bunlar tarihe karıştı. Türk adliyesi sakin, emin, müstakar, sağlam yolunda yürüyor. Fevkalade ve siyasi tedbirlere hiç ihtiyaç yoktur. Temizlik yapmak için elinde tabii vasıtaları vardır. Cumhuriyet hükümeti, bunları bırakıp fevkalade tedbirlere başvurmayı lüzumsuz saymıştır... Filhakika, maksat avukatlık mesleğini temiz ve lekesiz insanlara hasretmek olunca, muvakkat ve geçici çarelere başvurmak kafi değildir. Çıbanı başından tutup koparmak iyi ama, kan bozuk olduktan ve bünye yarın daha başka çıbanlar yaratmağa müsait bulduktan sonra neye yarar? Vücudu öyle bir surette yetiştirmeli ve tedavi etmeli ki çıban değil, sivilce bile çıkmaz. Meslekte bu esaslı iş, aile yuvasına ayak basacaklar da titizcesine bir ahlak, kafi bir bilgi şartları aramakla ve baroya aldıktan sonra da sıkı bir disiplin tatbik etmekle yapılabilir. Alırken çok titiz, atarken çok geniş. Girme kapısı çok dar olsun ki herkes giremesin. Fakat çıkarma kapısı o kadar büyük olmalı ki ufak yolsuzluğu görülenler hiçbir tarafa takılmadan kapı dışarı edilebilsinler. Dar kapı, geniş kapı. Az zaman sonra sessiz, sedasız gürültüsüz patırtısız tasfiye veya tahdit kendiliğinden yapılmış olur.” Bkz. Özkent, 1940, s. 165-166.

poru nazara alarak namzedin stajyer listesine kabul edilip edilmemesi hakkında mucib sebebler gösterilmek üzere bir karar verir. Bu karara karşı; müddeiumumi, idare meclisi azaları veya alâkalı, kararın verildiği veya tebliği tarihinden itibaren bir hafta içinde, Adliye Vekâleti'ne itiraz edebilir. Birinci fıkrada yazılı müddet içinde bir karar verilmemiş olması halinde de hüküm böyledir. Adliye Vekâleti'nin vereceği karar kat'idir." denir. Başka bir ifade ile ne olduğu bilinmeyen "manevi vasıflara" sahip olmadığı gerekçesi ile bir kişinin staj başvurusu reddedilebilir ve böylece avukatlık kapısı kapanabilir. Saraçoğlu'nun "makineyi öyle kuruyoruz ki, otomatik olarak tasfiye kendi içinde mündemiçtir" sözü ile ifade ettiği bu olsa gerektir. Bu mekanizmanın işleyişine dair, özellikle bu gerekçe ile kaç kişinin ve bilhassa kaç gayrimüslim avukat adayının staj başvurusunun reddedildiği bilinmez. Ancak bu engelle karşılaşan bir avukat adayının hukuki mücadelesini, konuya ilişkin olarak yayınladığı kitaptan takip etmek mümkündür. Hristaki Leondiades'in söz konusu sürece dair yazdığı dilekçe, aldığı cevap ve diğer belgeleri bir araya getirdiği kitapta staj başvurusunun İstanbul Barosu İdare Meclisi'nin 7 Ocak 1943'te aldığı karar ile "gerek raportör Halil Yaver'in verdiği rapordan ve gerekse zabıtaca yapılan tahkikattan manevi vasıfları haiz olmadığı anlaşıldığından" reddedildiği öğrenilir.³⁷

Leondiades, Adalet Bakanlığı ve Danıştay nezdinde karara itiraz ederek hakkını arar. Ancak olumsuz yanıtlar alır. Son olarak 5 Eylül 1945 tarihli bir dilekçe ile Avukatlık Kanunu'na göre hakkı olmamasına rağmen TBMM'ye başvurur.³⁸ Bu uzun sü-

37 *Türkçülüğün Temeli Nedir? Türk Olmak, Türkçü Olmak ve Daima Türkçü Kalmak Ne ifade Eder? Avukatlık Mesleğine Kabul Şartları Nasıl Tayin Edilir? Namzedin Manevi Vasıfları Haiz Olup Olmadığı Nasıl Anlaşılır?*, İstanbul: Univer-sum Matbaası, 1946, s. 49.

38 "Adliye Vekâleti'nin stajyer listesine kayıt veya red hakkındaki kararı katidir. Aleyhinde hiç bir kaza ve idare mahkemesine, Millet Meclisi'ne veya başka bir makama müracaat olunamaz. 460 sayılı kanunun sekizinci maddesinde Adliye Vekaleti'nin kararları kati olduğuna dair sarih bir madde bulunmadığı için talepleri reddedilenlerden bazılarının Devlet Şurasına müracaat ettikleri ve şuranın da Vekaletler tarafından verilmiş idari mukarrerat gibi bu kararların tetkikini vazifesi dâhilinde saydığı görülmüştür... yeni kanun vekaletin kararı

reç sonunda staj başvurusunun reddedilmesine gerekçe gösterilen haiz olmadığı manevi şartın Müslüman-Türk olmak olduğunu “Onlar meselenin asıl sebebinin açıklamamıştırlar fakat gerek İstanbul Barosu İdare Meclisi gerekse Adalet Bakanlığı’nın üstü kapalı geçtikleri noktayı ben açıklamaya karar verdim. Bu noktada 3499 sayılı kanunun birinci maddesinde yazılı ‘Türk olmak’ şeklinde yazılı birinci şartın saha ve şumulü ne olduğunu tayin etmeğe gelip dayanıyor... İstanbul baro meclisi benim hakkımda karar verirken ‘Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız’ vecizesine dayanarak karar vermiştir ve beni Türk saymamıştır.” sözleriyle açıklar.³⁹ Başka bir ifadeyle Leondiades’in yüzüne açıkça “Müslüman-Türk“ olmadığını hukuken suç olduğu için söyleyemeyenler “manevi vasıfları haiz” olmadığını ifade ederek bunu söylemişler ve Leondiades’e doğrudan söyleyemediklerini dolaylı yollarla kendi kendisine söyletmişlerdir.

Sonuç

Yabancıların ve özellikle gayrimüslimlerin avukatlık yapmalarını engelleyen araçlar, özellikle bu araçlardan 1924’te yaşanan tasfiyenin bu mesleğin Türkleşmesi sürecini hızlandırdığı anlaşılmaktadır (bkz. Tablo I). Bu sonucu söz konusu sürecin tanıklarından ve destekleyicilerinden olan Özkent’in şu değerlendirmesi de açıkça ortaya koymaktadır: “Resmi ve adli bir teşekkül olması dolayısıyla öz vatan evladından teşekkül etmesi lazım gelen Baro’nun 68 yıl önce ecnebler tarafından teşkil edilmiş olduğunu ve bunların içinde bir tek Türk bulunmadığını o taraf, bugün ise Türkiye’de 32 Milli Baro bulunduğunu ve 1654 avukat ve 905 dava vekili içinde, o da Lozan Muahadenamesi mucibince müktesep hakları var diye dokunulma-

kati olduğunu tasrihe lüzum görmüştür.”, bkz. Özkent, 1940, s. 397.

39 *Türkçülüğün Temeli Nedir? Türk Olmak, Türkçü Olmak ve Daima Türkçü Kalmak Ne ifade Eder? Avukatlık Mesleğine Kabul Şartları Nasıl Tayin Edilir? Namzedin Manevi Vasıfları Haiz Olup Olmadığı Nasıl Anlaşılır?*, s. 20-21. “İçeriden” bir ses olarak Özkent’in “manevi şartların aranması” konusunda sarf ettiği “taliplerin soyunu, sopunu, kumaşlarının cinsini ve rengini araştırmak” ifadesi de anlamlıdır. Bkz. Özkent, 1940, s. 392.

TABLO I
Barolara Kayıtlı Avukatların Sayısı,
Etnik Kimliğine ve Cinsiyete Göre Dağılımı (1939 başı itibariyle)

Sıra no.	Baro merkezi	Bu merkeze bağlanan yerler	Avukat sayısı	
1	Afyon		15	
2	Ankara	Yozgat, Çankırı, Çorum, Kırşehir	121	Bunlardan dördü kadındır.
3	Antalya	Isparta, Burdur	33	
4	Aydın		20	
5	Balıkesir	Çanakkale	50	Bunlardan birisi Yahudi'dir.
6	Bursa		38	Bunlardan birisi kadın ve birisi Yahudi'dir.
7	Denizli		15	
8	Diyarbakır	Bingöl, Muş, Hakkari, Van, Siirt, Bitlis, Mardin	24	
9	Edirne	Kırklareli, Tekirdağ	27	Bunlardan üçü Yahudi'dir.
10	Elazığ	Tunceli	19	
11	Erzurum	Kars, Ağrı, Erzincan, Gümüşhane	22	
12	Eskişehir	Bilecik	24	
13	Gaziantep	Urfa, Maraş	41	
14	Giresun	Ordu	25	
15	İçel (Mersin)		23	
16	İstanbul		641	Bunlardan 522'si Türk (9'u kadındır), 45'i Rum, 43'ü Yahudi ve 31'i Ermenidir.
17	İzmir		113	Bunlardan 2'si kadın, 4'ü Yahudi'dir.
18	Kastamonu		17	
19	Kayseri	Bolu	21	
20	Kocaeli		44	
21	Konya		50	
22	Kütahya		20	
23	Malatya		15	
24	Manisa		34	
25	Muğla		17	
26	Niğde		15	
27	Samsun		37	
28	Seyhan		33	Bunlardan 1'i kadındır.
29	Sivas	Amasya	16	
30	Tokat		15	
31	Trabzon	Rize, Çoruh	27	
32	Zonguldak		21	
Toplam			1631	

Kaynak: Özkent, 1940, s. 175-176.

yan ve sayıları dörde beşe inen ve fakat mahkemelerde müdafaada bulunmayan ecnebi hukuk müşavirlerinden başka, Rum, Ermeni, Yahudi olmak üzere 125 avukat bulunup 2[4]34'ünün Türk olduğunu bu tarafa korsak aradaki baş döndürücü farkın milli gururumuzu ne kadar okşayacağını anlamakta zorluk çekmeyiz.”⁴⁰

Avukatlığın Türkleştirilmesinin, örneğin sermayenin Türkleştirilmesi girişimleri kadar, somut iktisadi beklentilere dayandığı söylenemez. Burada siyasal ve ideolojik kaygıların ağır bastığı düşünülebilir. Avukatlar, bağımsız olması gereken, ancak devlet-rejim vesayeti altına alınmaya çalışılan hukuk sistemi içinde görece bağımsız aktörlerdir. Avukatlık, denetim ve rejimin vesayeti altında tutulabilmesi için gayrimüslimlerden çok Müslüman-Türklerin yapması yeğlenen bir meslektir. Özkent'in meslek üzerindeki sınırlamaları ve özellikle tasfiye uygulamalarını kastederek “Ve nihayet Avukatlık Kanunu, Cumhuriyete sadık, vatansever avukatlar istemektedirler. Bu bakımdan rejim aleyhindeki davaları müdafaayı itiyat edenlerle Türklüğün vahdet ve menfaatini ihlâl edecek durumda olanlar hakkında bazı hükümler konulmuştur.” demektedir.⁴¹

Toplumsal Tarih, sayı 212, 2011, s. 50-58

40 Özkent, 1940, s. 68. Özkent'in bir hesaplama hatası yaptığı anlaşılmaktadır. Türkiye barolarına 1654'ü avukat ve 905'i dava vekili 2559 kişinin olduğunu söyleyen Özkent, 125'i gayrimüslim olanlar dışında kalanların, yani Türklelerin, sayısını 2334 olarak vermektedir. Ancak bu sayının 2434 olması gerekmektedir. Bu hatanın hesaplamadan kaynaklandığı sanılmaktadır.

41 Özkent, 1940, s. 162. 1924 tasfiyesi sürecinde rejime sadakat konusunda gayrimüslimlere karşı duyulan şüpheyi İstanbul Barosu'nda yapılan seçimlerde oynadıkları role ilişkin iddialarda gösterir. Örneğin rejim muhalifi bir kişi olarak tanınan Lütfi Fikri [Düşünsel] Bey'in baro reisi seçilmesinde gayrimüslim avukatların tercihlerine dair “Lütfi Fikri Bey'in kazanması, hükümetin karşısına Lütfi Fikri Bey'in siyasi şahsiyetini çıkarmakta şimdilik menfaattar olan Hıristiyan azanın toplu bir suretle rey vermesinden çıkmıştır.” ifadesi gibi. Bkz. “Mesleki Hareketlerimizi Takip: Avukatlar Teşkilatı”, *Meslek*, sayı 2, 23 Kanunu-ievvel/Aralık 1340/1924, s. 9. Lütfi Fikri'nin tasfiyeye direndiği söylenir. Bkz. *Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey'in Günlüğü “Daima Muhalefet”*, yay.haz. Yücel Demirel, İstanbul: Arma Yayınları, 1991, s. 189.